

מדינת ישראל

משרד החינוך

סוג הבחינה : בגרות

מועד הבחינה : בחינה לדוגמא

מספר השאלון : 29215

היסטוריה דתי

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה : שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון – ידע הבנה ויישום	(25x2)	-	50	נקודות
פרק שני – קטע מקור שלא נלמד	(20x1)	-	25	נקודות
פרק שלישי – מקורות חזותיים	(20x1)	-	25	נקודות

סך הכול — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.

ד. הוראות מיוחדות : הביאו בתשובותיכם עובדות, ואל תסתפקו בהערכות כלליות.

כתבו במחברת הבחינה בלבד, רשמו "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

בהצלחה!

/המשך בעמוד הבא/

פרק ראשון

שאלות ידע הבנה ויישום

ענו על שתיים מן השאלות 1-3 (לכל שאלה 25 נקודות).

1. השכלה יהודית

התפתחות ההשכלה בקרב היהודים במאה ה־18 ובמאה ה־19 הובילה למתח בין קבוצות שונות בקהילות היהודיות.

בחרו באחד מן האזורים האלה : מזרח אירופה ; המזרח התיכון וארצות האסלאם ; תימן.

ציינו את שם האזור שבחרתם.

הציגו את אחד מנושאי המחלוקת שהתפתחו בין שתי קבוצות בקהילות היהודיות באזור שבחרתם:

לו הייתם חיים באותה תקופה, ציינו את העמדה שעמה הייתם מזדהים.

נמקו את תשובתכם על פי מה שלמדתם.

הסבירו את העמדה המנוגדת במחלוקת זו.

2. תנועת המזרח"

תנועת המזרח"י בהנהגתו של הרב ריינס הוקמה ב־1902 כדי לעזור ליהודים דתיים להתמודד עם קשיים, על רקע פעילותם בתנועה הציונית.

הציגו שני קשיים שיהודים דתיים בתנועה הציונית התמודדו עימם בתקופתו של הרצל.

הציגו רעיון אחד של הרב ריינס בנוגע לציונות.

הסבירו כיצד רעיון זה סייע ליהודים דתיים להתמודד עם אחד מן הקשיים שהצגתם.

3. המדיניות הנאצית נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים

הצעדים שנקטו הנאצים נגד יהודי גרמניה בשנות השלושים התאפיינו בהחמרה הדרגתית.

הסבירו את מטרת הנאצים בהדרגתיות זו.

בחרו באחד מן הצעדים הבאים : חוקי נירנברג (1935)/ ליל הבדולח (1938), ו**ציינו** אותו.

הציגו את הצעד שבחרתם. **הסבירו** במה ביטא צעד זה החמרה במדיניות הנאצים כלפי היהודים.

פרק שני- ניתוח מקור מילולי

לפניכם קטע מקור, קראו אותו היטב וענו על פי ההוראות.

יאנוש קורצ'ק נולד בשם הנריק גולדשמידט בוורשה ב־22 ביולי 1878. את דרכו המקצועית החל כרופא, אך בשנת 1912 קיבל עליו את האחריות לניהול בית יתומים לילדים יהודים בעירו, תפקיד שהתמיד בו עד יומו האחרון. יחד עם כך הרבה לחבר יצירות ספרות ומאמרים חינוכיים, המזוהים עם חייהם של ילדים משולי החברה, ועם זכויותיהם בפרט. עם כיבוש ורשה בידי הנאצים הועבר בית היתומים אל הגטו.

בבית היתומים של קורצ'ק, שבמרבית זמנו שכן ברחוב קרוכמלנה 92 בוורשה, גדלו ילדים יתומים ובני עניים נטושים בני 7–14. קורצ'ק דאג לאספקת מזון לגטו וכרופא - לבריאותם של הילדים. בית היתומים היה מאוורר ושטוף אור — קורצ'ק עצמו היה שותף פעיל אף בעיצוב הבניין שבית היתומים שכן בו, משום שראה בסביבה הפיזית של הבית מקור השפעה על רוח הילד.

בילדים שהגיעו לבית היתומים היה מטפל בעצמו, יחד עם שותפתו לדרך, סטפה וילצ'ינסקה — דלתו פתוחה הייתה, ואוזנו כרויה. גישתו לחינוך הייתה לעודד פתיחות וגילוי, והוא מצדו פקח עין על הילדים — כולם יחד וכל אחד לחוד.

תפיסתו הכללית שאפינה את הנהגותיו בבית היתומים שלו הדגישה את המושג "זכויות ילדים". הוא חנך את הילדים למודעות לזכויותיהם כילדים והיה בין ההוגים הראשונים של המאה ה-20 שראו בילד מושא לחינוך ואף להגנה. במאה זו, המכונה "המאה של הילד", התפתחה הגישה הרואה את חובתם של המבוגרים לדאוג להטבת חייהם של הילדים במדינות מתוקנות.

בבית היתומים שלו יישם קורצ'ק את מושג שלטון החוק במובנו הרחב, הכולל, אזרחות טובה הפועלת לשמירת הסדר החברתי, קידום התנהגויות כגון כבוד לאחר, אחריות אישית והימנעות מאלימות מתפרצת... לחברת הילדים היו מוסדות שלטון משלה, והחברות במוסדות אלה נבנתה שלבים־שלבנים: כל ילד התקדם במסלול של עלייה משלב לשלב בהערכתם של ההנהלה והמדריכים, וכן גם בהערכה של חברת ילדי בית היתומים, בני קבוצת השווים שלו, אם כי בפיקוח הצוות ובהליך מוסדר.

ביטוי נוסף לגישה זו נמצא בעידודו של קורצ'ק לבנות בבית היתומים ממשל עצמי של הילדים, מתוך חיזוק רגש האחריות של הילדים והפיכתם לשותפים פעילים ובעלי קשר עמוק לענייני המוסד.

לצורך כך קורצ'ק הקים בבית היתומים שלו ארגונים שהיו דומים למוסדות משפט אמיתיים, כמו הפרלמנט — הרשות המחוקקת של בית היתומים. הפרלמנט מנה כ־20 ילדים חברי פרלמנט, שהיו למעשה "צירים" שנבחרו בבחירות דמוקרטיות. ישיבותיו היו חגיגות ופומביות, והתקיימו באולם הגדול של בית היתומים, כשהצירים ישובים סביב שולחן ארוך, וקהל החניכים צופה בהם ומקשיב לדבריהם. חברי הפרלמנט דנו בבעיות כלליות וכן בהצעות חוק או בהצעות לתיקוני חוקים. לצד הפרלמנט, פעלה "מועצת הילדים", כגוף נפרד ששימש מעין רשות מבצעת של בית היתומים. עשרת חברי המועצה נבחרו אחת לשנה, ובפועל הייתה מועצת הילדים הזרוע המנהלית, המפקחת והמוציאה לפועל. היא טיפלה בפיקוח על הסדר והניקיון ובמימוש החוקים שנקבעו לטובת כלל הילדים.

בנוסף הוקם בית הדין של בית היתומים שהותיר רושם עז בקרב החניכים. הצבתם במקום השופטים נסכה בהם תחושת אחריות יוצאת דופן. המושכות שהופקדו בידיהם תרמו לתחושתם שאף כי אינם שופטים מקצועיים, יש בכוחם להבין את המציאות ולפתח ניסיון משפטי.

בספר ילדים שכתב חניכו של קורצ'אק לשעבר, יצחק בלפר, הוא נזכר ממרחק הזמן בבית המשפט, ומספר על משפט שהעומד לדין בו היה קורצ'אק עצמו, בבחינת יישום עקרון השוויון בפני החוק. כל זאת, לאחר שקורצ'אק הושיב ילדה על כוננית גבוהה, לאחר שעמדה בדרכו וסירבה לאפשר לו לעבור, ולא הסכים להורידה משם. פסק הדין שקבל הדוקטור על אותו מעשה היה "סעיף 100" ברשימת פסקי הדין. סעיף מספר 100 אומר: "עשית מעשה רע! בית המשפט מבקש שלא תחזור עליו". כשופטי בית הדין השמיעו את גור הדין של הדוקטור, כולנו פרצנו בצחוק.

בתחילת אוגוסט 1942, שטחו של הגטו הוקף על ידי פלוגות אס-אס ושוטרים אוקראינים ולטביים. קורצ'אק דחה שוב ושוב הצעות להצלה, כי לא היה מוכן לנטוש את ילדיו ועובדיו בבית היתומים. ביום הגירוש הוביל קורצ'אק את מסע חניכיו לאומשלאגפלץ, כשהוא מחזיק בידיו שניים מהילדים. משם נשלחו קורצ'אק ותלמידיו אל מותם במחנה ההשמדה טרבלינקה.

<https://www.smkb.ac.il/media/25gh1ou5/%D7%93%D7%99%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%9F117-142.pdf>

(מעובד על פי: טליה דיסקין, יאנוש קורצ'אק כמחנך משפטי: היבטים פרקטיים וספרותיים)

ענו על שאלה אחת מן השאלות 4-5 (לכל שאלה 25 נקודות)

4. על פי הקטע, הציגו את תפקידו של יאנוש קורצ'אק בגטו ורשה.

ציינו שתי פעולות פיזיות של קורצ'אק לטובת ילדי הגטו.

על פי מה שלמדתם ועל פי הקטע, הסבירו מה הייתה מטרתו של קורצ'אק בכל אחת מהפעולות שציינתם.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי פעולות עזרה וסעד אחרות שנעשו על ידי יהודים לטובת הקיום הפיזי של היהודים בגטו.

5. על פי מה שלמדתם ציינו את שתי המשמעויות של רעיון "קידוש החיים" בעיני היהודים בגטאות.

על פי הקטע הציגו את גישתו החינוכית של קורצ'אק והסבירו כיצד גישה זו מבטאת את אחת מהמשמעויות של "קידוש החיים".

על פי מה שלמדתם, הציגו מאפיין אחד של ההנהגה הרבנית בתקופת השואה.

על פי הקטע, הציגו מאפיין דומה בפעולותיו של קורצ'אק.

פרק שלישי : ניתוח מקור מידע חזותי

ענו על אחת מן השאלות 6-7 (לכל שאלה 25 נקודות).

6. משטרים טוטליטריים במאה ה־20

א. **עיינו** בשתי הכרזות שבנספח - כרזה א' מברית המועצות הקומוניסטית וכרזה ב' - מאיטליה הפשיסטית.

ציינו עיקרון משותף למשטר הקומוניסטי ולמשטר הפשיסטי, שבא לידי ביטוי ב**שתי** הכרזות.

הסבירו כיצד העיקרון שציינתם בא לידי ביטוי ב**כל** אחת מן הכרזות.

ציינו והסבירו כיצד עיקרון **אחר** של משטרים טוטליטריים בא לידי ביטוי ב**אחת** הכרזות באמצעות רכיב **אחד**

בכרזה זו.

ב. הקומוניזם והנאציזם היו שניהם משטרים טוטליטריים אך האידיאולוגיות שלהם היו מנוגדות. למרות הניגוד האידיאולוגי, נחתם באוגוסט 1939 הסכם ריבנטרופ-מולוטוב בין גרמניה ובין ברית המועצות.

הציגו הסכם זה.

הסבירו מדוע הפרה גרמניה הנאצית את ההסכם כעבור שנתיים במבצע ברברוסה (יוני 1941).

7. הרצל והתנועה הציונית

א. בנספח לשאלה זו מוצגת גלויה. הגלויה פורסמה לקראת הקונגרס הציוני השביעי, שהתקיים בשנת 1905, מיד לאחר מותו של הרצל. הפסוק המובא בגלויה מתייחס ל"צוואתו" האחרונה של הרצל.

הציגו את בקשתו של הרצל על פי הפסוק המובא בגלויה.

ציינו שלושה ממרכיבי הלאומיות האתנית - היסטורית.

הסבירו כיצד **שניים** מן המרכיבים שציינתם באים לידי ביטוי בפסוק שבגלויה.

ב. על פי מה שלמדתם, **הציגו** את תכנית באזל שהתפרסמה בקונגרס הציוני הראשון.

הסבירו כיצד בתכנית באזל יש ביטוי לרעיון הציונות המדינית של הרצל.

בהצלחה!

כרזה א': כרזת תעמולה של סטלין באזרבייג'ן

(אחת הרפובליקות האסייתיות של ברית המועצות)

תרגום מן השפה האזרית: 5 בדצמבר, יום החוקה.

(בכל שנה נערכו בברית המועצות חגיגות לרגל קבלת החוקה. ההצהרה המרכזית בחוקה הייתה: הושלמו המאמצים לכוון סוציאליזם בברית המועצות).

(https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A7%D7%95%D7%91%D7%A5:Poster_of_Azerbaijan_1938._Constitutions.jpg)

כרזה ב': כרזת תעמולה של מוסוליני באיטליה

תרגום מאיטלקית:
לנצח
וננצח

(<https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Propaganda.JPG>)

(R. Arbel(ed.), Blue and White in Color-Visual Images of Zionism, 1897-1947, Tel Aviv, Beth Hatefutsoth, the Nahum Goldman Museum of the Jewish Diaspora, p. 17.)